

RESPONSABILITATEA AUDITORULUI PRIVIND FRAUDA ÎN CADRUL MISIUNII DE AUDIT

Ec. dr. Cristian MARINESCU
Curtea de Conturi a României

Rezumat	Abstract
<p>Importanța cunoașterii responsabilităților privind fraudă în cadrul unei misiuni de audit, atât în ceea ce privește misiunea de audit financiar efectuată de auditorii publici externi din cadrul Curții de Conturi, cât și auditul realizat de firmele private de audit, rezidă în faptul că probele de audit, în baza cărora auditorii trebuie să-și fundamenteze opinia de audit, trebuie să fie suficiente și adecvate. Acest fapt presupune ca auditorii să se asigure că situațiile financiare auditate nu conțin denaturări semnificative ca rezultat al fraudei sau al erorii și asta din cauza limitărilor inerente ale unui audit. Practic, există riscul inevitabil ca unele denaturări semnificative ale situațiilor financiare să nu fie detectate de către auditori, mai ales cele referitoare la fraudă.</p>	<p>The importance of knowing the responsibilities for fraud in a audit mission, both as concerns the financial audit mission carried out by the external public auditors from the Court of Accounts, and the audit carried out by private audit companies, resides in the fact that the audit samples on which the auditors should base their audit opinion, have to be sufficient and adequate. That implies the auditors need to make sure that the audited financial statements have no significant distortions as a result of fraud or error because of the inherent limitations of an audit mission. In fact, there is the infallible risk that some significant distortions of the financial statements could not be detected by auditors, especially those related to fraud.</p>
Cuvinte cheie:	Keywords:
√ fraudă, audit, auditor, misiuni de audit financiar, situații financiare	√ fraud, audit, auditor, financial audit mission, financial statements

Introducere

Scopul unui audit financiar este acela ca auditorul să emită o opinie de audit cu privire la următoarele aspecte:

- ❖ dacă situațiile financiare auditate sunt întocmite de către entitatea auditată în conformitate cu cadrul de raportare financiară aplicabil în România și, de asemenea, dacă respectiva entitate respectă principiile legalității și regularității și oferă o imagine fidelă a poziției financiare;

- ❖ dacă modul de administrare a patrimoniului public și privat al statului și al unităților administrativ-teritoriale, precum și execuția bugetului de venituri și cheltuieli al entității verificate sunt în concordanță cu scopul, obiectivele și atribuțiile prevăzute în actele normative prin care a fost înființată entitatea și respectă principiile legalității, regularității, economicității, eficienței și eficacității.

Pentru a-și putea fundamenta opinia de audit, auditorul trebuie ca, pe parcursul misiunii de audit, să se asigure că a obținut probe de audit suficiente și adecvate; mai exact trebuie să se asigure că situațiile financiare auditate nu conțin denaturări semnificative ca rezultat al fraudei sau al unei erori.

Dar, din cauza limitărilor inerente ale unui audit, există riscul inevitabil ca unele denaturări semnificative ale situațiilor financiare să nu fie detectate, mai ales cele referitoare la **fraudă** și asta chiar în condițiile în care auditul este corect planificat.

Sub acest aspect, este important ca auditorii să cunoască care sunt responsabilitățile pe care le au în cadrul unei misiuni de audit, cu privire la fraudă.

1. Trăsături generale ale “fraudei” și “erorii”

Definirea conceptelor de “fraudă” și “eroare”

Conform Standardului de Audit ISA 240, termenul de “**eroare**” se referă la o denaturare neintenționată apărută în situațiile financiare ale unei entități, inclusiv omiterea unei sume sau a unei prezentări, cum ar fi:

☒ o greșeală apărută în colectarea sau procesarea datelor pe baza cărora se întocmesc situațiile financiare;

☒ o estimare contabilă incorectă apărută din trecerea cu vederea sau interpretarea greșită a faptelor;

☒ o greșeală în aplicarea politicilor contabile referitoare la evaluare, recunoaștere, clasificare, prezentare sau descriere de informații.

O definiție a termenului de “**eroare**” găsim și în Regulamentul privind organizarea și desfășurarea activităților specifice Curții de Conturi (RODAS). Potrivit RODAS, “**eroarea**” este definită ca fiind o **greșeală neintenționată** în situațiile financiare.

Spre deosebire de “eroare”, care este considerată ca fiind o greșeală neintenționată în situațiile financiare ale unei entități, “**frauda**” este definită ca fiind o **acțiune sau omisiune intenționată** în legătură cu (RODAS):

☑ utilizarea sau prezentarea de declarații ori documente false, incorecte sau incomplete, care au ca efect alocarea/dobândirea, respectiv utilizarea incorectă a fondurilor publice;

☑ necomunicarea unei informații prin încălcarea unei obligații specifice, având ca și rezultat alocarea/dobândirea, respectiv utilizarea incorectă a fondurilor publice.

Conform standardelor internaționale de audit (ISA 240), termenul “**fraudă**” se referă la o **acțiune cu caracter intenționat** întreprinsă de una sau mai multe persoane din rândul conducerii, al salariaților sau terților, acțiune care implică **utilizarea înșelăciunii în scopul obținerii unui avantaj injust sau ilegal**. Observăm faptul că fraudă poate fi săvârșită atât de către angajații unei entități, cât și de către conducere. Astfel, fraudă care implică unul sau mai mulți membri din conducere este denumită “*fraudă managerială*”, iar fraudă care implică numai angajații unei entități este denumită “*fraudă cu asocierea angajaților*”.

Caracteristicile fraudei

Atunci când vorbim de fraudă, luăm în considerare trei condiții, în general, prezente atunci când a avut loc o fraudă, și anume:

↳ *O incitare sau presiune de a comite o fraudă* – aceasta poate exista în cazul în care conducerea se află sub presiune din partea unor surse externe sau interne (din interiorul sau din afara entității), de a obține venituri sau rezultate financiare dorite (și cel mai posibil nerealiste) – în special în cazul în care consecințele ratării de către conducere a obiectivelor financiare pot fi importante;

↳ *O oportunitate/ocazie sesizată de a comite o fraudă* – poate exista atunci când o persoană crede că poate evita controalele interne – spre exemplu, pentru că persoana se află într-o poziție de încredere sau are cunoștințe în privința unor deficiențe specifice în controlul intern;

↳ *O capacitate de a conștientiza acțiunea frauduloasă* – acest aspect ține de atitudinea, caracterul sau setul de valori de etică pe care le are o persoană și care îi permite să comită fapte ilegale, necinstite cu bună știință și intenționat.

Formele fraudei

Fraudă poate îmbrăca două forme, și anume: poate fi întâlnită sub forma unei raportări financiare frauduloase sau poate fi întâlnită sub forma deturnării de active.

Raportarea financiară frauduloasă presupune denaturări intenționate, inclusiv omiterea unor valori sau prezentări în situațiile financiare pentru a înșela utilizatorii acestora. Raportarea financiară frauduloasă poate fi săvârșită prin următoarele metode:

☐ *Manipularea, falsificarea* (inclusiv producerea de documente false) *sau modificarea* înregistrărilor contabile sau a documentației justificative pe baza cărora sunt întocmite situațiile financiare;

❑ *Denaturarea sau omiterea intenționată din situațiile financiare a evenimentelor, tranzacțiilor sau a altor informații importante;*

❑ *Aplicarea greșită intenționată a principiilor de contabilitate în privința valorilor, clasificării, modalității de prezentare sau descriere;*

❑ *Evitarea de către conducere a controalelor care, de altfel, par a funcționa eficient.*

Deturnarea de active se poate realiza în mai multe moduri, cum ar fi:

✎ *Delapidarea încasărilor* (spre exemplu, colectarea eronată a creanțelor sau deturnarea încasărilor aferente conturilor de datorii foarte vechi către conturile bancare personale);

✎ *Furtul activelor corporale sau a proprietății intelectuale* (spre exemplu, furtul din stocuri pentru uz personal sau pentru vânzare, furtul activelor scoase din uz pentru revânzare, înțelegerea secretă cu un competitor și dezvăluirea unor informații de natură tehnică în schimbul unor beneficii pecuniare);

✎ *Determinarea unei entități la plata unor bunuri și servicii pe care nu le-a primit* (de exemplu, plăți către vânzători fictivi, plăți către angajați fictivi);

✎ *Utilizarea activelor unei entități pentru uzul personal.*

Așa cum am menționat și mai sus, principala diferență între eroare și fraudă este dată de **intenție**, de aceea fraudă intră în categoria infracțiuni. Conform Codului penal, infracțiunea este fapta care:

↪ nu poate fi justificată (conform art. 18-22 Cod penal),

↪ este săvârșită cu vinovăție,

↪ este imputabilă persoanei care a săvârșit-o,

↪ este prevăzută de legea penală.

După cum putem observa, una din caracteristicile infracțiunii este aceea ca fapta să fie săvârșită cu vinovăție. Vinovăție există atunci când fapta este săvârșită *cu intenție* sau *din culpă*.

Fapta este săvârșită *cu intenție* când infractorul prevede rezultatul faptei sale, urmărind producerea lui prin săvârșirea acelei fapte sau prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui.

Fapta este săvârșită *din culpă* când infractorul prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temeii că el nu se va produce sau nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă.

Frauda sau eroarea pot avea ca rezultat crearea unui prejudiciu în patrimoniul public, atunci când aceasta este întâlnită la entitățile publice sau la cele care administrează, gestionează sau utilizează fonduri sau bunuri publice.

Prejudiciul (RODAS) este definit ca fiind o pierdere provocată patrimoniului public sau privat al statului, al unei unități administrativ-teritoriale sau al unei entități publice a acestora. Prejudiciul trebuie să fie recuperat integral prin acoperirea pierderii, precum și a dobânzilor și a penalităților de întârziere.

Un aspect important de reținut, în ceea ce privește fraudă, este acela că, deși fraudă este un concept juridic larg, în contextul standardelor internaționale de audit, auditorul este interesat de fraudă doar sub aspectul denaturărilor semnificative pe care aceasta le produce asupra situațiilor financiare. Deși auditorul poate suspecta sau, în cazuri mai rare, poate identifica producerea fraudei, **auditorul nu face determinări/încadrări juridice asupra fraudei, respectiv dacă aceasta a avut sau nu loc.**

Atunci când vorbim de fraudă, există patru aspecte ce trebuie avute în vedere, și anume: **prevenirea, detecția, investigarea și corectarea** fraudei.

Prevenirea fraudei se realizează prin implementarea unor instrumente de control intern adecvate, ceea ce presupune:

➤ stabilirea de către conducere a tipurilor de comportamente și ce acțiuni sunt dorite și acceptate în entitate, comunicarea și asumarea acestora de către întreg personalul;

➤ o atenție deosebită gestiunii riscurilor (componente esențiale ale mediului de control);

➤ definirea unei politici de combatere a fraudei, gestionarea fraudei ca risc prin implementarea sistemelor de control.

Rolul auditului în prevenirea fraudei este de a evalua și de a pune în aplicare metodele și modalitățile de control stabilite pentru a rezolva problema fraudei, precum și formularea de recomandări acolo unde sunt detectate vulnerabilități.

În ceea ce privește **detectarea** fraudei, rolul principal îl are conducerea entității, care este obligată să instituie, în cadrul entității, instrumente de control adecvate, care să poată identifica la timp potențialele fraude. Rolul auditului în detectarea fraudei, care nu este cel mai important, este acela de a analiza și testa instrumentele de control.

Investigarea fraudei este aria cea mai specializată a fraudei, responsabilitatea principală în acest caz revenind auditului intern, în cazul în care acesta funcționează în cadrul unei entități, altfel această sarcină cade în responsabilitatea auditorului extern.

Corecția fraudei presupune, în primul rând, luarea unor măsuri coercitive asupra persoanelor care au comis fraudă și de a înștiința organele de cercetare penală. Apoi, este important să se stabilească consecințele financiare ale fraudei pentru a se încerca minimizarea pierderilor. Ulterior, este important ca, în urma unei misiuni de audit, să se analizeze condițiile care au permis apariția fraudei pentru a putea face recomandările adecvate pentru prevenirea fraudei în viitor.

2. Responsabilitățile auditorilor cu privire la fraudă în cadrul unei misiuni de audit

Conform standardului internațional de audit ISA 240, auditorii au următoarele responsabilități cu privire la fraudă în cadrul unei misiuni de audit:

Scepticismul profesional

Auditorii trebuie să-și mențină scepticismul profesional pe întreg parcursul auditului, recunoscând ca o denaturare semnificativă ca urmare a fraudei să existe, făcând abstracție de experiența auditorului cu privire la onestitatea și integritatea conducerii.

O atenție deosebită trebuie acordată **autenticității documentelor**, întrucât auditorul nu este pregătit și nici nu se așteaptă ca el să fie expert în autenticitatea documentelor.

Un audit (ISA 200) nu este o investigație oficială cu privire la suspiciunile de comitere de infracțiuni. **Auditorul nu are competențe juridice specifice, ca de exemplu competența de a cerceta.**

Totuși, atunci când auditorul identifică anumite situații care îl determină să creadă că un document nu este autentic sau că elementele dintr-un document au fost modificate fără ca acest lucru să fie dezvăluit auditorului, acesta poate utiliza următoarele metode de investigare:

- Să confirme direct cu partea terță;
- Să utilizeze un expert pentru evaluarea autenticității documentului.

Discuții în cadrul echipei de audit

Discuțiile în cadrul echipei misiunii de audit cu privire la susceptibilitatea ca situațiile financiare ale entității să fie denaturate în mod semnificativ ca urmare a fraudei sunt importante întrucât:

✧ Oferă ocazia ca membrii mai experimentați ai echipei misiunii de audit să comunice celorlalți membri opinia lor cu privire la modul și momentul în care situațiile financiare ar putea fi susceptibile de denaturări semnificative ca urmare a fraudei;

✧ Permite echipei misiunii de audit să analizeze reacțiile adecvate la o astfel de susceptibilitate și să stabilească persoanele din cadrul echipei ce vor efectua anumite proceduri de audit.

Să aplice corect procedurile de evaluare a riscului pentru identificarea riscurilor de denaturare semnificativă ca urmare a fraudei.

Atunci când aplică procedurile de evaluare a riscului pentru a obține o înțelegere a entității și a mediului său, inclusiv a controlului intern al entității, auditorii trebuie să efectueze următoarele proceduri pentru a obține informații cu privire la identificarea riscurilor de denaturare semnificativă ca urmare a fraudei:

- Intervievări ale conducerii;
- Intervievarea auditului intern;
- Evaluarea relațiilor neașteptate sau neobișnuite;

- Evaluarea factorilor de risc.

Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă

Atunci când identifică și evaluează riscurile de denaturare semnificativă ca urmare a fraudei, auditorul, pe baza prezumției că există riscuri de fraudă în recunoașterea veniturilor, trebuie să evalueze ce tipuri de venituri, tranzacții cu venituri sau afirmații conduc la apariția unor astfel de riscuri. Auditorul trebuie să trateze riscurile evaluate de denaturare semnificativă ca urmare a fraudei ca pe niște riscuri semnificative și prin urmare trebuie să înțeleagă foarte bine mediul de control al entității.

Răspunsul auditorului la riscurile evaluate de denaturare semnificativă ca urmare a fraudei

Auditorul trebuie să răspundă la riscurile evaluate de denaturare semnificativă ca urmare a fraudei după cum urmează:

✂ să dea dovadă de un scepticism profesional ridicat (prin creșterea sensibilității în selectarea naturii și amplitudinii documentației ce urmează a fi examinată pentru justificarea tranzacțiilor semnificative);

✂ prin desemnarea unor persoane suplimentare cu abilități și cunoștințe specializate sau prin desemnarea unor persoane cu mai multă experiență în cadrul misiunii;

✂ prin introducerea unui element de imprevizibilitate în selectarea naturii, plasării în timp și amplitudinii procedurilor de audit ce urmează a fi efectuate și asta din cauza faptului că persoanele din cadrul entității, care sunt familiarizate cu procedurile de audit efectuate în mod normal în misiuni, ar putea ascunde mai bine raportarea financiară frauduloasă fără acele elemente de imprevizibilitate. Includerea unor elemente de imprevizibilitate se poate obține, spre exemplu, prin:

- ✂ efectuarea unor proceduri de fond asupra unor solduri ale conturilor și unor afirmații selectate, care nu ar fi fost testate în alte condiții, datorită pragului de semnificație sau riscului acestora;
- ✂ modificarea programării procedurilor de audit față de cea așteptată;
- ✂ utilizarea unor metode de eșantionare diferite;
- ✂ efectuarea unor proceduri de audit în locații diferite sau în mod inopinat.

Evaluarea probelor de audit

Pe baza procedurilor de audit efectuate și a probelor de audit obținute, auditorul trebuie să evalueze dacă evaluările riscurilor de denaturare semnificativă la nivelul afirmațiilor rămân adecvate, iar această evaluare este în primul rând una calitativă, bazată pe raționamentul auditorului, și are ca scop obținerea de către auditor a unei viziuni detaliate asupra riscurilor de denaturare semnificativă, ca urmare a fraudei și a măsurii în care este necesar să se efectueze proceduri de audit suplimentare sau diferite.

Comunicarea cu membrii conducerii entității

În situația în care auditorul a identificat o fraudă, fie că ea se materializează sau nu într-o denaturare semnificativă în situațiile financiare sau a obținut probe care indică faptul că fraudă poate exista, trebuie să comunice aceste probleme, la momentul oportun, conducerii entității.

Raportarea fraudei

În ceea ce privește raportarea fraudei, ne vom referi strict la obligațiile de raportare pe care le au auditorii publici externi din cadrul Curții de Conturi, în cadrul unei misiuni de audit financiar, conform RODAS.

În cadrul acțiunilor pe care le desfășoară, auditorii publici externi au obligația de a consemna în actele întocmite în urma acțiunilor de verificare faptele pentru care există indicii că au fost săvârșite cu încălcarea legii penale, constatate ca urmare a aplicării procedurilor de audit, în vederea înștiințării autorităților abilitate.

De asemenea, prin nota cu propuneri de valorificare a constatărilor consemnate în raportul de control, auditorii publici externi formulează, printre alte propuneri și propuneri cu privire la sesizarea organelor de urmărire penală.

În cazul în care, în urma misiunii de audit financiar, se vor constata fapte pentru care există indicii că au fost săvârșite cu încălcarea legii penale se va întocmi proces-verbal de constatare, anexă la raportul de audit financiar.

3. Factori de risc de fraudă

Factorii de risc de fraudă pot fi clasificați în funcție de cele două tipuri de fraudă relevante pentru auditori, și anume: raportarea financiară frauduloasă și deturnarea de active.

Mai jos voi prezenta câteva exemple de factori de risc de fraudă, clasificați în funcție de cele două tipuri de fraudă relevante pentru auditori, respectiv: raportarea financiară frauduloasă și deturnarea de active.

Factori de risc de fraudă aferenți denaturărilor din raportarea financiară frauduloasă:

- ✎ concurență crescută sau o saturație a pieței însoțite de marje de profit în scădere;
- ✎ noi cerințe statutare, de contabilitate sau de reglementare;
- ✎ nevoia de a obține credite sau capital suplimentar pentru a rămâne competitivi;
- ✎ active, datorii, venituri sau cheltuieli pe baza estimărilor semnificative care implică raționamente subiective sau incertitudini dificil de coroborat;
- ✎ tranzacții semnificative, neobișnuite sau deosebit de complexe, în special cele apropiate de finalul perioadei de raportare;
- ✎ rata mare de fluctuație a personalului în cadrul conducerii superioare;
- ✎ rata mare de fluctuație sau angajare a personalului în contabilitate, audit intern sau IT;
- ✎ sisteme de contabilitate și informaționale ineficiente, inclusiv situații care implică deficiențe semnificative în controlul intern;
- ✎ eșecul conducerii de a remedia în timp util deficiențele semnificative cunoscute în controlul intern;
- ✎ o stare de spirit negativă în rândul conducerii superioare;
- ✎ relație încordată dintre conducere și auditorul intern.

Factori de risc de fraudă aferenți denaturărilor apărute ca urmare a deturnării de active:

- ✎ Viitoare concedieri cunoscute sau anticipate;
- ✎ Modificări recente sau anticipate ale planurilor de pensii sau de beneficii ale angajaților;
- ✎ Promovări, compensații sau alte recompense care nu sunt conforme cu așteptările;
- ✎ Sume mari de disponibil în casă sau manipulate;
- ✎ Elemente ale stocurilor de dimensiuni reduse, de valoare mare sau cu cerere mare;
- ✎ Evidența neadecvată a activelor;
- ✎ Supravegherea neadecvată a cheltuielilor conducerii, precum cele pentru călătorii sau alte decontări;
- ✎ Supravegherea neadecvată de către conducere a angajaților responsabili de active, spre exemplu supravegherea sau monitorizarea neadecvată a locațiilor aflate la distanță;
- ✎ Un comportament ce indică nemulțumirea sau insatisfacția față de entitate sau modul acesteia de a-și trata angajații;
- ✎ Desconsiderarea controlului intern asupra deturnărilor de active prin evitarea controalelor existente sau prin neluarea de măsuri de corectare a deficiențelor cunoscute ale controlului intern;
- ✎ Toleranță față de furturile de mică valoare.

Bibliografie:

1. Hotărârea Plenului Curții de Conturi nr. 155/29.05.2014 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea activităților specifice Curții de Conturi, precum și valorificarea actelor rezultate din aceste activități (M.O. nr. 547/24.07.2014), cu modificările și completările ulterioare
2. Legea nr. 286/17.07.2009 privind Codul penal (M.O. nr. 510/24.07.2009), cu modificările și completările ulterioare
3. Standardul Internațional de Audit ISA 200 "Obiective și principii generale care guvernează un angajament de audit al situațiilor financiare"
4. Standardul Internațional de Audit ISA 240 "Responsabilitatea auditorului de a lua în considerare fraudă și eroarea într-un angajament de audit al situațiilor financiare"
5. Standardul Internațional de Audit ISA 330 "Procedurile auditorului ca răspuns la riscurile evaluate"